

Växter

I HÄLSINGLAND OCH GÄSTRIKLAND

Nr 3 2018 Årg. 36

Växter i Hälsingland och Gästrikland (VÄX) ges ut av Gävleborgs Botaniska Sällskap (GÄBS), lokalförening av Svenska Botaniska Föreningen (SBF). VÄX kommer ut med tre nummer per år, varav ett är medlemsmatrikeln.

Medlemskap

Du blir medlem i GÄBS och får vår tidning VÄX genom att betala in årsavgift 150 kr till föreningens bankgiro nr **797-3886**. För familjemedlemskap är årsavgiften 25 kr per tillkommande familjemedlem (inkluderar ej tidning).

I årsavgift till GÄBS ingår medlemskap i SBF. Önskas även prenumeration på SBF:s tidskrifter, Svensk Botanisk Tidskrift (SBT) och Vilda Växter, betalas avgift 340 kr direkt på SBF:s webbplats: <http://svenskbotanik.se>

Adressändringar och medlemsregistrering i GÄBS; Birgitta, birgitta@particleoptics.se, 0271 100 51.

Redaktion/bidrag

Bidrag i alla former till kommande nummer av VÄX, liksom önskemål och idéer, mottages tacksamt via Ulf Svahn; ulfsvahn@hotmail.com, 0702 21 07 55.

GÄBS styrelse 2017

Ordförande	Maj Johansson, Ramsjö, maj.joh@telia.com , 0651-930 21
Vice ordförande	Stefan Olander, Viksjöfors, skalensfabod@gmail.com , 0705 69 26 90
Sekreterare	Björn Wannberg, Alfta, bjorn@particleoptics.se , 0271-100 51
Kassör	Birgitta Wannberg, Alfta, birgitta@particleoptics.se , 0271-100 51
Ledamot	Pär Hedwall, Söderala-Berga 607, 826 92 Söderala, 0702 87 96 56
Ledamot	Magnus Bergström, Rimbo, snjuftjutis@gmail.com , 0702 09 42 00
Ledamot	Alf Pallin, Söderhamn, alfpallin49@gmail.com , 0702 47 44 20
Suppleant	Gunnar Andersson, Söderhamn, gunnar.kilsbo@gmail.com , 0706 51 40 17
Suppleant	Ulf Svahn, Gävle, ulfsvahn@hotmail.com , 0702 21 07 55

Valberedning

Enar Sahlin (sammankallande), enar.sahlin@telia.com, 0706 60 49 19
Peter Ståhl, peter.b.stahl@gmail.com, 0730 24 20 43
Magnus Andersson, magnus.andersson@foran.se, 0706 58 37 56

Gävleborgs Botaniska Sällskap (GÄBS) bildades i Gävle den 7 februari 1982. Sällskapetets syften är:

1. att sammanföra människor, som är intresserade av botanik i allmänhet eller någon av botanikens många specialgrenar, och verka för spridandet av kunskaper inom dessa områden
2. att utforska floran i Gävleborgs län
3. att verka för skydd och vård av hotade växter och växtsamhällen i länet

GÄBS har 244 medlemmar och 21 familjemedlemmar (2017). För mer information om GÄBS: <http://gavleborgsbotaniskasallskap.se>

Det går även att följa oss i Facebook-gruppen ”Gävleborgs Botaniska Sällskap”

*Omslagsbild: Foto: Nässelsnärja, Cuscuta europaea. En ganska sällsynt växt i Gävleborgs län i allmänhet och ett besvärligt ogräs i synnerhet i Bondarv, Järvsö.
Foto: Carina Frost*

”Styrelsen presenterar sig” Maj Johansson

Ulf Svahn

Maj Johansson. Foto: Ulf Svahn

I en notis i Ljusdalsposten den 15 dec 1994 med rubriken ”För 50 år sedan”, berättas om en fyraårig flicka från Huskåsnäs i Ramsjö som i mitten av december samma år överraskade sina föräldrar med en bukett natt och dag (den dialektala benämningen av styvmorsviol, *Viola tricolor*) som hon plockat i trädgården. Efter en månad med snötäckt mark det året kom en omsvängning i vädret och allt blev vårlikt. Flickan med decemberbuketten är idag, drygt 70 år senare, vår ordförande. Här kan vi prata

om botanist från barnsben! Och botaniken och intresset för natur och naturvård har följt Maj hela livet.

Jag träffar Maj en dimmig novemberdag där hon bor i byn Bäckan, ett par mil norr om Ljusdal. Hon pekar bort mot infartsvägen och konstaterar att allt grävande för fiber längs vägkanterna stuvlar om växtplatserna för många arter. Inpå knuten har bland annat låsbräken, *Botrychium lunaria*, haft rika förekomster. Maj berättar att hon redan som femsexåring hemma på gården i Huskåsnäs lärde sig känna igen olika växter på stallbacken som rödkämpar, *Plantago media*, och backnejlika, *Dianthus deltoides* – även om hon då inte visste vad de hette.

Maj bildade så småningom familj och flyttade till gården i Bäckan. Här började hon tillsammans med maken Åke att hålla markerna hemmavid öppna med hjälp av lie och häst. En äldre farbror i en granngård förundrades nog över lieslåttern och erbjöd Maj att slå hans ängar - så hästen skulle få tillräckligt med mat. Det här med att slå markerna med syfte att öppna upp och gynna ängsfloran föresvävade inte grannen!

Det var Bengt Stridh som 1984 lockade Maj att gå med i GÄBS. Föreningen hade då bara ett par år på nacken och arbetet med att inventera Hälsinglands flora just kommit igång. Bengt och Maj kom att bli ett radarpar i inventerings-

arbetet och floraväxeriet ända in på 2000-talet. Hon säger lite skämtsamt att hon spanade och Bengt skrev listorna.

Maj minns också alla sommarmöten som föreningen ordnade.

- De var mycket lärorika och det var roligt att träffa andra botanister från när och fjärran. För Maj har Bengt och Anders Delin varit de stora inspiratorerna och kunskapsförmedlarna.

Till gården hör fåbodvallen Bäckeskogsvallen. Där hittade Maj och Bengt tidigt både topplåsbräken, *Botrychium lanceolatum*, rutlåsbräken, *B. matricarifolium*, höstlåsbräken, *B. multifidum*, och låsbräken, *B. lunaria*. De två senare dök upp efter att hon börjat slå markerna på vallen och efter ytterligare tio år kom också fältgentiana, *Gentianella campestris* fram. Ännu idag finns de här hävdberoende arterna kvar – men de är på tillbakagång. Och tyvärr konstaterar hon att exempelvis antalet lokaler med fältgentiana i Hälsingland minskat drastiskt under senare år – beroende på igenväxning.

Maj har tre botaniska ”toppupplevelser”; Fynden av topplåsbräken, *Botrychium lanceolatum*, på Bäckeskogsvallen, storgröe, *Poa remota*, på Huskanäsberget och köseven, *Agrostis clavata*, i berget bakom gården i Bäckan. Något av det mest spännande tycker hon det är att ute i naturen känna igen en viss miljö och få känslan av att här borde den här arten växa – och så hitta den! Som till exempel att i en fuktig, åldrig granskog hitta favoritväxten ögonpyrola, *Moneses uniflora*.

Jag frågar hur Maj ser på GÄBS framtid.

- Något måste hända säger hon. Vi måste få till en förnygring och satsa mer på aktiviteter ute i naturen som gemensamma exkursioner och sommarmöten. Arbetet med landskapsflororna fungerade länge som ett sammanhållande kitt i föreningen. Nu när det arbetet snart slutförs i och med publiceringen av Hälsinglands flora är det dags för nya tag. Till sommaren blir det intressant att följa vad som hänt i de stora skogsbrändernas spår – där finns uppslag till spännande exkursioner, avslutar Maj.

Sommaraktiviteter och försäljningsställen för Gästriklands flora 2018

Berit Berglund

Nya grepp på marknadsföringen av Gästriklands flora har prövats i sommar. Vi ville göra floran mer välkänd och omtyckt i det landskap den skildrar så väl och även ge GÄBS medlemmar chansen att stödja sin egen flora också nu när den första yran gått över.

Vi har fått gensvar enligt listan nedan. Dock blir floran mer berömd än såld måste man säga. Läs därför igenom listan, gå till närmsta ställe, köp floran till dig själv eller som gåva. Tvekar du än

så bläddra i visningsexemplaret eller låna hem på närmsta bibliotek. Se till att Gästriklands flora blir efterfrågad, rådfrågad och läst. Den fungerar även som läkebok, historiebok, geologibok (istiden), geografibok, bilderbok och kartbok.

Stort **TACK!** till alla säljställen och bokombud som håller Gästriklands flora synlig, lagrad och säljbar.

Skyltfönster Salon In-Time, Gävle.
Foto: Berit Berglund

Nyöstertorpet under Vattentorget, Sättra, Gävle.
Foto: Pia Persson

Alternativboden Lyktan, Berggrenska gården, Gävle.
Foto: Berit Berglund

Lista över ställen där Gästriklands flora finns:

Gävletrakten:

Nyöstertorpet under Vattentornet på Sättra, Salon In-Time N Skepparg.18 (tel. svarare för öppettider 026-18 27 57), Alternativboden Lyktan på Berggrenska gården, Läns museet Gävle, Bokhandeln i Gallerian Nian. Bokombud Peter Ståhl SMS 0730-24 20 43. Föredragshållare Ove Lennström i samband med föredrag om Gästriklands flora. Stadsbiblioteket i Gävle, samt biblioteken i Bomhus, Sättra och övriga stadsdelar.

Ockelbotrakten:

Wij Trädgårdshandel (stängd för säsongen). Bokombud Per Mellström, SMS 070-620 88 59. Destination Jädraås (herrgård), Lindarne gård i Lingbo, Bokombud Lingbo Inger Andrén SMS 073-659 90 35. Biblioteket Ockelbo.

Sandviken-Hoforsområdet:

Högbo Brukshotell, Skommarsgården vid Högbo, Berglunds Bageri i Kungsgården, Kvarnen i Gästrike-Hammarby, Strandbaden i Årsunda. Bokombud i Järbo Göran Dahlbäck SMS 070-206 32 40, bokombud i Sandviken m m, Inga-Greta Andersson, SMS 070-354 94 89. Biblioteken i Järbo, Sandviken, Hofors. SMS Barbro Risberg 076-138 29 00.

Naturum i Gysinge har också Gästriklands flora till försäljning.

Hälsingland:

Kurbits och Hantverk Holmsveden. Bokombud i Alfta Birgitta Wannberg, SMS 0703-44 67 47.

(Även på www.svenskbotanik.se och i nätbokhandlar)

Musseronernas mångfald

Ove Lennström

Violmusseron, *Lepista sordida*. Foto: Ove Lennström

Före evolutionslärans genombrott stod individen i centrum för artkunskap. Individen och deras omedelbara ättlingar utvecklas inte. Populationen däremot utvecklas i den meningen att de över tiden är bärare av olika genetiska förändringar. ”En art är en population vars individer under naturliga betingelser kan fortplanta sig obehindrat” (Wilson E.). Miljön har avgörande betydelse, där den bäst anpassade populationen överlever. Många övergångsformer hinner både finnas och försvinna på vägen mot ständigt föränderliga miljöer.

Forskningen gör stora framsteg och nya metoder baserade på molekylära undersökningar utvecklas ständigt. Det gör det svårare för oss amatörer att hänga med. Ljuskroskop, kemikalier, lukt och smak är amatörmykologens ålderstigna hjälpmedel, jämfört forskarnas nyvunna teknik.

Fungan omfattar flera stora släkten skivlingar till exempel spindelskivlingar ~300 sp. och kremlor ~200 sp. Många arter inom dessa släkten är svårbestämda. Släktena i sig är dock lättare att identifiera.

En problematisk grupp bär samlingsnamnet musseroner. En sällsamt vacker sådan råkade växa under mitt äppelträd. Den hade vårtiga sporer och sporfärgen var rosa. De ”äkta” musseronerna tillhör släktet *Tricholoma* och har släta ofärgade sporer. Min musseron är placerad i släktet *Lepista*. Arterna tillhörande *Tricholoma* är mykorrhizasvampar, de lever alltså i symbios med en växt, medan de i släktet *Lepista* är saprofyter, dvs. de lever av redan dött organiskt material.

Min syrenfärgade musseron är enligt Funga Nordicas nyckel en av två blå arter; blåmusseron eller violmusseron. Blåmusseron, *Lepista nuda*, är stor och torr och inte hygroman – hatten ändrar inte färg beroende på om den är våt eller torr. Den ser jag årligen sent på säsongen i min gräskompost. Avgörande för identifiering är doften, en doft som av mig uppfattas som bränt gummi. Denna art var istället spinkigare, hygroman och luktade inte bränt gummi. Nyckeln hänvisar då till violmusseron, *Lepista sordida*.

Flera exempel på svårbedömda komplex finns, inte bara inom släktet *Lepista* utan även mellan flera närliggande släk-

ten. Pudrad trattskevling, *Clitocybe nebularis*, är för många känd som *Lepista nebularis*. Drotttrattskevling, *Lepista gilva*, hittade jag i min närskog, eller var det rödbrun trattskevling, *Lepista flaccida*, jag hittat?

För forskningen gäller att fortsätta att förfinas metoderna för att kunna skapa vederhäftiga fylogenetiska träd. Nyvunna analyser baserade på genetiska metoder är att förvänta, varför kommande revisioner är sannolika. För oss amatörer gäller att tolka manualen i form av de nycklar och artbeskrivningar Funga Nordica erbjuder. Registret i Funga Nordica innehåller förtjänstfullt de flesta av artens tidigare epitet vilket underlättar eftersök.

Citerad litteratur

- Knudsen, H. & Vesterholt, J. 2012: *Funga Nordica*. Copenhagen
Wilson, E. O. 1995: *Livets mångfald*. Stockholm

Här kommer tredje delen av artikelserien med Anders Delins efterlämnade manus. Tidigare delar finns i VÄX 2018:1 och 2.

- Redaktionen

Odling av vilda växter för botaniska studier - uppföljning 2016. Del 3

Anders Delin

Bilder i denna artikel utan angiven fotograf är tagna av Anders Delin.

Rosettjungfrulin *Polygala amarella*

På en liten yta i ängens fuktigare del, där grästorven avlägsnades och rikligt med kalk tillfördes, planterades i juni 1996 rosettjungfrulin från en vägkant i Östersund. Ett skott blommade 13 juni 1997 och det fanns minst två kraftiga gröna rosetter den 11 okt. 1997. Två skott hade blomknopp i maj 1998. Fyra skott blommade i början av juni 1999. Flera skott blommade 4 juni 2000. Sågs inte 2001 - 2003. En blommande planta 2004. Ca fem blommande plantor inom ett par kvadratmeter 7 juni 2007. Minst tre plantor utan blom 17 aug. 2008, nere under gräset. Den 25 maj 2009 blommade ca 11 plantor av rosettjungfrulin i detta område och den 27 juni 2009 såg det ut att vara ändå fler, men plantorna var rätt stora och flätade sig in i varandra. I juni 2010 blommade här 10 - 20 plantor. Trots att arten inte kunde upptäckas under flera år i början av 2000-talet har den hela tiden funnits där, som skott eller som frö. 2015: Ökar långsamt lokalt.

Trollsmultron *Dryocallis rupestris*

Omkring 2007 satte jag två plantor av trollsmultron, uppdragna ur frö, på en

torr plats intill ett stenröse. De blommade 2008, 5 juni 2009 och fortsättningsvis varje år. Den 15 juli 2010 upptäckte jag en ny planta av arten i en liten sandig blotta i ett täcke av ljung, *Calluna vulgaris*, och lingon, *Vaccinium vitis-idaea*, några meter från moderplantorna. Ytterligare en liten fröplanta fanns 2015. Med tanke på att arten finns huvudsakligen i Västergötland och att den är sällsynt norr därom, är det kanske förvånande att den så väl har funnit sig till rätta i Järbo. Den växer dock bra även på Linnés Hammarby vid Uppsala.

Brudbröd *Filipendula vulgaris*

I torrbacken har jag under åren sedan 1996 sått och planterat in plantor från många olika håll. Jag har ingen anteckning om insådd av brudbröd. Dock stod där en brudbrödsplanta och blommade 2006. Den har fortsatt att öka varje år. 2016: Flera stora och små plantor av arten finns nu i torrbacken.

Hassel *Corylus avellana*

Hassel finns i SO-branten i Kungsberget och en lokal i skogen norr om

Kungsbergs by, men f.ö. inte i Järbotrakten. Den 25 maj 1997 satte jag en liten planta från stockholmstrakten vid ostväggen på lagården. Marken är väl-dränerad, oftast mycket torr, och rätt sur och näringsfattig. Den grüngödslades med slaget gräs. Första honblomman sågs 2002. Första hanhängena sågs när den var 3 m hög 2005. Ungefär då sågs de första nötterna. År 2009 - 2010 nådde den till taket, blommade rikligt med han- och honblommor och bildade en liten mängd nötter. Den klarar torka och mager jord mycket bra. 2016: Ökar. Blommar rikligt och utvecklar nötter, varav många öppnade hittas i ytliga markskiktet. Tydligt finns här för få fåglar och däggdjur, som är specialiserade på nötter.

Vargtörel *Euphorbia esula*

Tre försök gjordes under åren 1999 till 2005 att plantera in vargtörel i torr gräsmark. Plantorna togs i ett industriområde i Sandviken. Resultatet 2015 var några få blommande skott och alltså ganska misslyckat.

Buskviol *Viola hirta*

I maj 2001 sattes en planta av buskviol, tagen i en vägkant vid Öster Malma i Norrtälje. Trots att den hamnade på en för mager och torr plats blommade den äntligen 2007, men flyttades detta år till en något bördigare och fuktigare plats, där den sedan blommade rikligt och fick mycket större blad. Fortfarande 2010 ökning av ursprungsplantan, men inga fröplantor sedda. 2016: Den ursprungliga plantan ökar och blommar mycket

rikligt. En dotterplanta har etablerat sig 3–4 m därifrån under en rosbuske.

Underviol *Viola mirabilis*

I mulljord nära bäcken satte jag den 1 juni 2011 en planta av underviol från Långnäsudden i Bergvik. Den 13 maj 2012 fanns bladiga skott och den 22 maj 2012 blommade plantan, men inte med blommor från jordstammen, utan från en punkt högt upp på den bladiga stjälken. Blommorna såg ut som normala chasmogama blommor, de som kommer från jordstammen. Den 5 juni 2013 fanns kleistogama blommor från en liten bladrosett i toppen av stjälken. Antalet stjälkar hade ökat. Den 20 maj 2015 fanns på två stjälkar var sin blomma. De utgick från stjälkens övre del, men inte från dess topp. De såg bägge chasmogama ut, men den ena var missbildad, med för många kronblad. Den 10 maj 2016 fanns en utslagen normal chasmogam blomma från jordstammen. Hur arten brukar utveckla sina blommor vid Långnäsudden är inte bekant. På växtplatsen på vår tomt är det dock tydligt att en viss planta kan utveckla olika typer av blommor olika år, kanske delvis på grund av växlande årsmån, kanske även som ett resultat av plantans ökade ålder.

Luktviol *Viola odorata*

Luktviol dels från Forsbacka 1996, dels från Furuvik 1998 planterades i rabatt och bildade en undervegetation som blev heltäckande där de högre växterna stod glest. Den blommar vid olika tider beroende på vädret, oftast rätt tidigt på våren, men minst en gång även sent på

Något missbildad blomma av underviol, utvuxen från den vertikala stammen.

hösten, 5 nov. 1999. Som andra violer sprids den av myror, vilket bl.a. visade sig i en jordstack upplagd av svarta myror, där en rik ny koloni utvecklades. 2016: Riklig inom de ursprungliga områdena och svag spridning ut från dessa.

Skuggviol *Viola selkirkii*

År 2002 planterade jag en planta av skuggviol från Ramsjö i Hälsingland i

en rabatt med mullrik fuktig jord nära bäcken. Den klarade sig bra, blommade med tre vanliga (chasmogama) blommor på våren, anlade slutna (kleistogama) blommor senare på året, och spridde frön. År 2005 såg man en fröplanta av denna planta ett par dm från moderplantan. Åren 2006 och 2007 syntes flera fröplantor, varav några utvecklade kleistogama blommor. År 2008 utvecklades

några chasmogama blommor, 2009 bara kleistogama blommor. År 2010 sågs ett par plantor, men inga blommor. 2016: 0.

Vildlin *Linum catharticum*

På den kalkade fuktiga delen av ängen, där ängsgentiana odlades, sådde jag också den 30 aug. 1998 frön av vildlin från Bohuslän. På hösten 1999 syntes flera cm-höga plantor. 25 juni 2000 fanns många dm-höga plantor, som blommade rikligt i juli-aug. 2000. Därefter syntes de inte till. Troligen har vildlinet drabbats av för stor konkurrens från andra örter och gräs. 2016: 0.

Äkta johannesört *Hypericum perforatum*

År 2013 planterade jag i torrbacken en tuva från Norränge i Arbrå innehållande denna art, backdunört och tjärblomster. Den äkta johannesörten dominerade i denna grupp år 2015, och hade blomknoppar den 13 juli. Även två andra inplanteringar av arten i samma område resulterade i livskraftiga plantor. Den 30 april 2016 såg man i den förstnämnda tuvan nedliggande tämligen småbladiga skott, som möjligen hade övervintrat. De växte ut till en stor planta.

Svedjenäva *Geranium bohemicum*

I oktober 2010 sattes i köksträdgårdslandet en planta av svedjenäva, tagen N om Igeltjärn i Nordanhöle, Rengsjö. Den blommade rikligt 2011 och satte frö, som sedan under flera år har givit upphov till nya mindre plantor med ett litet antal blommor. Den 19 juli 2015 fanns tre plantor med hjärtblad men

Skuggviol med kleistogam blomma.

ännu utan karaktärsblad. Denna kvarlevnad, trots att marken inte har bränts eller blivit extremt upphettad, beror väl på den av Lotta Risberg (2015) beskrivna egenheten att färska frön, som ännu inte har hunnit mogna fullt, kan gro nästa år, trots att de inte har utsatts för termisk eller fysisk påverkan.

Svedjenäva med hjärtblad och första karaktärsblad. Hjärtbladen har arttypiska inskränningar på bägge kanterna.

Brunnäva *Geranium phaeum*

Frö av denna art fick jag 2000 från botaniska trädgården i Akureyri på Island, där den växer frodigt och tycks förvilda sig. Artens fennoskandiska utbredning är dock starkt sydvästlig, och man skulle inte kunna tro att den kan växa på Island eller i Järbo. I vår trädgård hävdar den sig dock mycket väl, framför allt på mullrik jord nära bäcken, även i konkurrens med kraftfulla arter som stinksyska, klostergemsrot, skogssallat, *Mycelis muralis*, och rödblära, *Silene dioica*. Den klarar även att växa i rabatt under en ek, men blir där lätt torkskadad. På mulljord fröförökar den sig spontant och får betraktas som etablerad. Trots namnet, som antyder att den skulle vara oansenlig, är det en vacker växt, med en brun ring på

bladen och prydliga mörkt brunviolettera blommor med kontrasterande ljusgula ståndare. Ökar fortfarande 2015.

Ängsnäva *Geranium pratense*

Jag planterade plantor från Träslottet i Arbrå den 14 sept. 1998 i rabatt. De blommade redan 1999, och sedan varje år, och har ökat. Frösprider sig även till slutna delar av rabatten, och har en tendens att bli för dominerande. Utanför rabatten kommer den upp både på öppen jord och i gräsmatta, dock bara inom ett tiotal meter. Dessa plantor blir dock bortrensade eller avklippta. 2016: Hålls i schack genom uppgrävning av plantor som kommer upp på olämpliga ställen.

Sparvnäva *Geranium pusillum*

Frön av sparvnäva från sydsidan av en gräsklädd kulle i centrala Sandviken sådde jag på den mest trampade delen av vår gräsmatta 1997. Det är en torr och välklippt del. Inget resultat syntes 1998 eller 1999. Det är oklart hur tillståndet var år 2000 och 2001. Sommaren 2002 dök två plantor av denna art upp. I början av juni 2003 fanns här två stora och tre små plantor, alla blommande. Därefter sökte jag dem förgäves i detta område under flera år och drog slutsatsen att insådden hade misslyckats. År 2009 fanns dock åter i samma område ett tiotal blommande plantor. År 2010 söktes de förgäves. Arten uppges i *Den nya nordiska floran* vara ettårig, vilket kan förklara att den vissa år inte syns alls. 2015: En ensam planta på ett nytt ställe, under en krusbärsbuske.

Blodnäva *Geranium sanguineum*

Plantor från Bohuslän sattes i rabatt 1998. Plantorna har vuxit sig stora och blommat rikligt, och fröplantor har kommit upp i närheten, men ingen långspridning har setts. En utmärkt rabattväxt. 2016: Ökar, mest de gamla plantorna, men även dotterplantor i närheten.

Fackelblomster *Lythrum salicaria*

Inplanterad på dammkanten och uthållig där.

Backdunört *Epilobium collinum*

År 2013 satte jag en tuva med backdunört, äkta johannesört och tjärblomster i torrbacken. Den togs i Norränge i Arbrå. Den 13 maj 2015 var johannes-

örten högst, backdunörten hade ett par cm höga skott i botten, och tjärblomstret friska rosetter. Den 15 maj 2016 var förhållandet oförändrat och alla dessa arter mycket livskraftiga.

Myskmalva *Malva moschata*

Myskmalvan är flerårig och konkurrenskraftig, åtminstone i rabatten, men den frösår sig också mycket rikligt och kommer varje år upp även i köksträdgårdslandet, där växtmaterial från alla tänkbara platser, även rabatterna, används för täckning och gödning. Enstaka ex. tar sig upp även i högt gräs i skogskanten. 2016: Minskar något, men några nya plantor dyker upp varje år.

Tibast *Daphe mezereum*

Inplanterad från en liten sluttningssmyr i närheten. Tillväxer långsamt och blommar de flesta år rikligt.

Solvända *Helianthemum nummularium*

Den 25 juni 2004 planterade jag på torrbacken en tuva med solvända från en väggkant i Kräklingbo på Gotland. Jag kalkade jorden kraftigt. Sommaren 2005 var den kraftig och blommade bra. Den ökade sedan gradvis med ovan jord krypande bladiga skott och allt fler blommor. Den var 2016 en av de dominerande arterna inom ca en kvadratmeter.

Sandvita *Berteroa incana*

Frön från Nybo i Valbo såddes 1996 på naken torr sandjord i soligt läge, i kanten av en grusgång. Varje år därefter har den blommat där och nya plantor har

kommit upp i grusgången, i en sandlåda och i en tunn och sliten gräsmatta. Den har inte visat sig mer än tio meter från insåningsstället. 2015: Troget återkommande med nya fröplantor där den först såddes in.

Tandrot *Cardamine bulbifera*

Den 1 juni 2011 satte jag några plantor av tandrot, tagna på Långnäsudden i Bergvik, i mullrik fuktig jord nära bäcken. Den 13 maj 2012 fanns bladi- ga skott av arten. Bladen angreps dock snart så svårt av bladlappar att de tidigt helt försvann. År 2013 syntes ingenting av tandroten. Jag spanade efter den många gånger. 1 maj 2014 kom där tre blad, men 16 juni 2014 syntes de inte. Den 7 maj 2015 fanns tre blad, mindre än de normala, på växtplatsen. Den 15 maj 2016 syntes två små blad, som ännu var oskadade. Tandroten är ju en kålväxt och det är naturligt att den är attraktiv för jordlappar. Dock var växtplatsen ca 40 m från köksträdgårdslandet, där jordlapporna brukar härja, och plantorna små, i en vegetation av många andra arter. Man kan också undra över om jordlapporna har hittat fram till Långnäsudden, där stora mängder av tandrot kommer till full utveckling.

Nagelört *Draba verna*

Nagelört sågs ej på tomten när vi flyttade in, men dök upp på ett sätt som gör att man kan förmoda att den kom från fröbanken snarare än från oss. På södra sidan av en kallmur som tidigare ägare hade anlagt som en ramp upp till en dörr i lagården växte 1999 huvudsakligen

kvickrot *Elymus repens* och backskärv-frö, *Thlaspi caerulescens*. Dessa rensades då bort. Våren 2001 kom det där upp en mängd plantor, dels av nagelört, dels av blek fetknopp, *Sedum hispanicum*. Nagelörten har sedan fortsatt att växa där vissa år, men inte andra, bland inplanterade sedum- och taklöksarter. Den 3 maj 2016 blommade där åter ett litet antal plantor, som inte hade setts hösten innan, alltså troligen grodda under våren.

Stor ormrot *Bistorta officinalis*

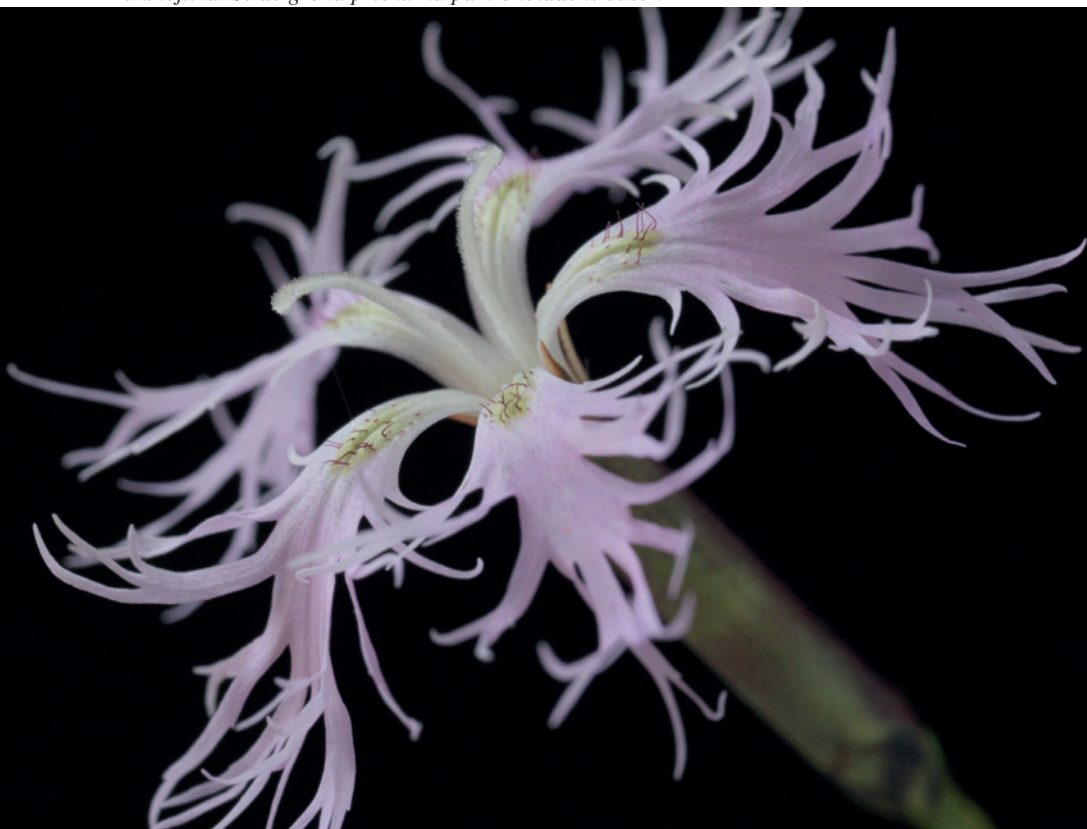
Sommaren 1997 planterade jag vid bäcken stor ormrot från en övergiven trädgård nära villa Gyllenhammar i Bollnäs. Det är en varietet som jag inte har sett levande på annat håll, eller på bild, med mörkare och smalare blad och bladskaft utan vingkant. Den blommade redan nästa år, och har fortsatt att öka, dock bara lokalt. Den är en både vacker och lättodlad växt. 2010 såg man att den fortsatte att sprida sig vegetativt och framgångsrikt konkurrerade med lungört, skogsförgätmigej och klostergemsrot. 2016: Ökar. Skott i periferin avlägsnas då de inkräktar på övriga arter. Ingen spridning genom frö.

Knipparv *Cerastium glomeratum*

Knipparv dök oförmodat upp i en rabatt försommaren 2003. Våren var det året lagom våt, och gav rik frögroning av fingerborgsblomma och mariaklocka, *Campanula medium*, som jag inte såg några fröplantor av 2002. Fröna av knipparven kan alltså ha funnits där även 2002, men inte så lång tid dessför-

*Knipparv med brett ovala stjälkblad och rakt fröhus.
Praktnejlika. Se de gröna prickarna på kronbladens baser.*

innan. Troligen har de kommit in med plantor från någon handelsträdgård. Fram till 2010 fortsatte den att dyka upp på nya ställen, även i andra rabatter, rikligt den våta sommaren 2009. Den är vårgroende. 2015: ökar och kommer upp på nya ställen. Växer ogräsaktigt i köksträdgården, men mindre aggressivt än våtarv.

Borstnejlika *Dianthus barbatus*

Några misslyckade försök att plantera in borstnejlika i rabatt gjordes 1996 och 1998. Några år senare lyckades det dock, och arten utmärker sig genom att hävda sig väl i sällskap med flera andra arter och genom att utvecklas tämligen väl även under en ek, där ganska få arter klarar sig.

Praktnejlika *Dianthus superbus*

Plantor från Träslottet i Arbrå sept. 1998 etablerade sig snabbt som blommande perenner, men också spridda med frö i samma och i angränsande rabatter. Den är en mycket elegant och väldoftande prydnadsväxt. Den fortsatte som en framgångsrik kolonisationsväxt av äldre och nyare rabatter, så länge som de inte var helt slutna. Däremot har den inte koloniserat gräsmarken i närheten. 2015: Ökar långsamt, tillsammans med andra växter i rabatterna, men huvudsakligen nära de ursprungliga växtställena.

Knytling *Herniaria glabra*

Plantor från en bilväg i Ovensjö kronopark inplanterades sommaren 1997 i kanten av grusvägen vid vårt hus. De har kontinuerligt men långsamt ökat och

spritt sig till andra delar av grusvägen, men fortfarande 2015 bara obetydligt till andra delar av den öppna jorden på tomten, som i köksträdgården. Knytlingen är tåligare än de flesta för tramp och bilhjul.

Såpnejlika *Saponaria officinalis*

Den enkelblommiga sorten inplanterades 1997. Den tenderade att ta över rabatten och flyttades efter några år till en torr och mager plats vid en husvägg där den fick växa bäst den ville. Där står den kvar 2016 trots konkurrens med gräs och frånvaro av gödsling, men sprider sig inte heller. Drar till sig nattfjärilar. Icke blommande skott dyker upp i rabatten där den först planterades, trots upprepade bortrensning.

Grönknavel *Scleranthus annuus*

Våren 2009 satte jag några plantor av grönknavel i kanten av en mycket torr rabatt. De utvecklades tämligen svagt, men ett par år senare visade sig allt mer av arten i grusgången i närheten av planteringsplatsen, och de fanns kvar där 2015.

Smällglim *Silene vulgaris*

Frön från Nybo i Valbo insåddes 1997 tillsammans med blåeld, sandvita och färgkulla på naken torr sandjord i soligt läge i kanten av en grusgång. Marken har bearbetats för att bereda plats för nya fröplantor, men beståndet har minskat och fortfarande 2010 hade inga plantor visat sig utanför det område där de först såddes in. 2015: Kvar, men fåtalig.

Blommande knytling.

Handominerad blomma av smållglim.

Lundarv *Stellaria nemorum*

Plantor från en källa söder om Stora Öjungen på gränsen mellan Alfta och Bollnäs planterades våren 2006 på sandbotten mellan block i den tidvis uttorrade bäcken, under en hägg och annan skuggande vegetation. De hade 2008 kraftiga sterila skott och blommade 25 juni 2009. Även 2010 växte den där, trots djup skugga. 2016: 0.

Fjällnejlika *Viscaria alpina*

Den 5 juni 2009 planterade jag en liten grupp blommande fjällnejlikor från Orrberget i Arbrå i öppet läge i en torr rabatt med låga arter. På Orrberget stod de i en liten död myrstack med svart jord, som kändes snustorr. Trots det hade de fort-

farande fräscha blommor. Bladen hade dock börjat sloka lite. Plantorna tog sig utmärkt i rabatten och stod gröna hela sommaren. Uppenbarligen är denna art extremt torktolerant (men tål också dränkning på Ljusnans stränder och vid Gröntjärn i Ljusdal). Våren 2010 var huvudplantan frisk och blommade i mitten av juni. Inga dotterplantor syntes. Därefter försvann plantan ganska snart och inga nya kom upp. 2016: 0.

Tjärblomster *Viscaria vulgaris*

Tjärblomster har planterats in vid ett par olika tillfällen och är lättetablerad på torra delar av tomten och blommor vackert, men har ännu inte setts sprida sig.

*Vårsköna.
Springkorn i klyka på äppelträd.*

Vårsköna *Claytonia sibirica*

Vårskönan hade jag aldrig sett när jag fick några plantor på Träslottet i Arbrå i sept. 1998 och satte dem i rabatt på nordsidan av huset. I *Den nya nordiska floran* uppges den vara sällsynt förvildad och ha sin nordgräns något söder om Gästrikland. Den har hos mig visat sig växa mycket framgångsrikt och sprider sig med frö till andra rabatter och till fuktig halvöppen jord intill den lilla bäcken i södra kanten av tomten. Den blommar rosa från maj till augusti och är ett mycket prydligt lågvuxet tillskott till rabatter och vildare mark. 2009 såg man att den fortsatte att frösprida sig på fuktiga delar av tomten och även tillsammans med luktkviöl till springor intill husväggen, dit man får anta att myrorna bär frön. 2016: Ökar. Trivs bra på all fuktig öppen jord, även under högre plantor. Trivs även på mossklätt block vid bäcken.

Springkorn *Impatiens noli-tangere*

Frön av springkorn från Kungsberget i Järbo såddes på mullrik jord under lövträd vid bäcken år 1998. Arten spridde sig i början och blommade allt mer rikligt, och växte så tätt och kraftfullt att den konkurrerade med en del andra mullälskande växter som jag odlar där, t.ex. klostergemsrot. Det var dock inget problem eftersom springkornet är mycket lätt att rensa bort. Springkornets frön hoppar en meter i bästa fall, men nötväckorna håller till under plantorna på hösten, förmodligen för att hamstra fröna, vilket väl bidrar till att arten sprider sig, t.ex. till en klyka i ett grovt

äppelträd. Fortfarande 2010 var arten tämligen talrik inom det område där den såddes och spred sig kanske något. I konkurrens med vissa perenna arter, särskilt stinksyska, kom den dock på längre sikt till korta. År 2016 kom bara enstaka plantor upp i området där den först såddes. I stamklykan i äppelträdet tycks den ha hittat en tillflyktsort. Där fanns då fem plantor.

Strandlysing *Lysimachia vulgaris*

Inplanterad på dammkanten och uthållig där.

Lundviva *Primula elatior*

En Primulaplanta togs på en ödetomt i Mossgruvan, mellan Grängesberg och Kopparberg den 24 april 1998 och planterades i rabatt. Blommorna visade sig vara ljusgula med bred platt krona, mest lika lundviva. I plantan växte också kirskaål, som jag ville undvika att få in på tomten, och frågan var om jag skulle gräva upp och kasta bort plantan. Omkring en gång i veckan rensade jag bort alla kirskaålsblad som visade sig. Vivan växte bra och kirskaålen var utrotad 1999. I maj 2000 blommade den. Den ökade så att den 2006 genom frösådd fanns på några ställen i omgivningen. Fortsatt ökning till 2016, t.o.m. i gräsmattan därintill. Av utbredningskartan framgår att arten som spontan är mycket sydlig i Sverige, men åtskilliga fynd ända upp till norra Finland antyder att den går att odla långt utanför sitt spontana utbredningsområde. Det är då inte konstigt att den är mycket livskraftig och spridningsbenägen i Järbo.

Fröplanta av myskmåra i tidigt stadium.

Myskmåra *Galium triflorum*

Den 9 oktober 2009 sådde jag frö och planterade en liten planta av myskmåra från Vålsjö i Järvsö. Jag satte dem på mullrik naken jord nära bäcken, på två ställen med en halv meter emellan, frön på den ena, plantan på den andra. En liten del av plantan övervintrade grön och växte långsamt under 2010. Ett tjugotal frön grodde under senare delen av maj 2010 och utvecklade plantor, som med tiden blev större än det övervintrade skottet. De blommade rikligt. Under åren 2011 – 2013 växte både planterad och sådd myskmåra, den senare kraftfullare. Därefter har arten minskat på de bägge ytor där den infördes och 15 maj 2016 fanns bara ett mycket litet skott, som hade övervintrat. Det var i det område där frön såddes. Inget sågs där plantan sattes. Tydligen är arten svårö-

lad i den miljö där den infördes, som är intill det område där skogssvingel sprider sig mycket rikligt.

Kustarun *Centaurium littorale*

Den 14 april 2005 planterade jag på kanten av dammen några övervintrade rosetter av kustarun från Rörbergs flygfält i Valbo. De blommade 2006, och i början av augusti 2006 blommade även minst två nya plantor av kustarun, som kommit upp mellan de flata stenarna i dammens östra begränsning, den plats där överskottsvatten rinner ut när jag råkar överfylla dammen med åvatten. 21 april 2007 såg jag minst tre övervintrade rosetter av kustarun mellan dessa flata stenar. Denna art har sedan fortsatt att dyka upp inom samma område, på gamla och nya ställen, och har blommat

varje år och givit upphov till nya små plantor. År 2010 fanns särskilt många blommande plantor och fortfarande 2015 fanns några på dammkanten.

Ängsgentiana *Gentianella amarella*

Plantor från en vägkant i Östersund sattes i juni 1996 på en tämligen fuktig del av ängen som kalkades kraftigt. En trolig fröplanta sågs 1997, men ingen blomning. 18 juni 1998 sågs två fröplantor, som den 8 aug. hade blå blomknoppar, som aldrig slog ut. Den 21 sept. 1998 fanns ändå öppna frökapslar med frön. Även den varma sommaren 1999 utvecklades bara utslagna blommor. Sommaren 2000 sågs ingen planta förrän den 26 aug., då det fanns en mängd rosetter med upp till 2,5 cm diameter, som antogs vara denna art. Dessa rosettblad visnade sent på säsongen, var den 5 dec. 2000 svarta och markerades då med små pinnar. Den 21 maj 2001 var det tydligt att det fanns massor av plantor, som måste vara ängsgentiana, både motsvarande pinnarna och på flera håll i den närmaste omgivningen. Jag rensade bort konkurrerande triviala arter från ytan och dess närmaste omgivning. Den 26 aug. 2001 fanns ett par dussin 1 – 2 dm höga plantor med mängder av blommor, blåa men utslagna. Inga ängsgentianor syntes 2002 eller 2003.

Jag gjorde ett nytt försök år 2004. En meter väster om den tidigare nämnda platsen vände jag den 23 sept. 2004 en stor torva, kalkade jorden hårt och sådde ängsgentianafrö från Jämtland, taget 14 aug. 2004. Inga groddplantor syntes den 11 nov. 2004. Under 2005 kom små-

ningom en grupp drygt cm-stora plantor, som antogs vara denna art. 30 april 2006, just efter snösmältningen, syntes inga spår av arten, men den 6 maj syntes flera tiotal cm-stora rosetter, samtliga från tämligen bastant stam (rot), alltså inte grodda 2006 utan övervintrade utan blad. 13 aug. 2006 blommade ängsgentianan, med blommor som öppnade sig normalt. 28 april 2007 letade jag åter efter småplantor av arten på den cirkulära fläck där jag sådde den och där den blommade 2006. Jag hade hållit andra växter borta. Inga blad syntes dock som kunde vara gentianellblad. I maj 2007 visade sig två plantor av ängsgentiana, som 7 juni hade vuxit, men ännu inte hade blomknopp. Den 17 aug. 2008 fanns minst tre plantor med blommor på den blottade jordytan. Frukt med frö hade utvecklats på en planta. Blomning fortsatte på en annan. Jag tittade många gånger i soligt väder efter utslagna blommor, men såg inga detta år. Den 17 aug. 2008, vid lieslätter, upptäckte jag två stora plantor med blommor, som växte i ängens grässvål en halv till en meter från den blottade jordytan. Jag hade inte väntat mig att de skulle orka ta sig upp där. Den 13 maj 2009 stod vinterståndarna kvar från 2008, men inget grönt syntes som kunde vara ängsgentiana, inte heller under resten av 2009 eller under 2010.

Mina bägge försök gjordes med två olika populationer, som bägge blommade. I den ena sågs inga blommor som öppnade sig. I den andra fanns både sådana som inte öppnade sig och en varm sommar, 2006, sådana som öppnade sig normalt. Inga ängsgentianor har setts

under perioden 2009 – 2015. Arten hör inte till de lättodlade. I mina försök har bladrossetter utvecklats första året. Bladen har vissnat på hösten men plantan överlevt och bildat blommande skott på följande år.

Blåeld *Echium vulgare*

Frö från Nybo i Valbo som såddes in sommaren 1997 på blottad torr sandjord intill en av grusgångarna och en sandlåda, gav upphov till mängder av rosetter under 1998 och mängder av blom 1999. Därefter har blåelden återkommit varje år på nya fläckar av naken jord, inte bara där utan även i rabatterna och köksträdgårdslandet. De plantor som inte rensas bort första året blommar andra året. Plantor som har blommat dör. Rosetten har en mycket djupgående och seg pälrot. På ögödslad mark där grästäckat håller på att sluta sig blir plantorna förkrympta och blommar inte alls eller med enstaka blommor. På kompostgödslad jord i köksträdgården blir de mer än meterhöga, rikt förgrenade vid basen till en riktig buske. 2015: Minskande. Enstaka ex. dök upp i köksträdgårdslandet.

Stickelfrö *Lappula deflexa*

Sensommaren 2001 såddes frön av stickelfrö från Uddskåran i Vemdalen (Härjedalen) på öppen jord. De kom upp 2002, men utvecklades inte så bra. År 2003 syntes ingenting. Den 2 maj 2004 fanns dock tre rosetter som måste ha övervintrat. Första veckan i juni slog de ut i blom och visade sin identitet. Sommaren 2005 sågs rosetter, men ingen blom. Efter att inte ha synt till under

ett par år fanns år 2009 åter två plantor, som blommade rikligt och satte rikligt med typiska men ej mogna frön den 7 juli. Jag sådde de mogna fröna på ett nytt ställe och hade 2010 enstaka blommande plantor och flera sterila. 2016: 0.

Skogsförgätmigej *Myosotis sylvatica*

Nära bäcken, under träd, satte jag den 6 juni 1998 några plantor av skogsförgätmigej från en ödetomt i Åshammar, Ovansjö. De blommade fint i början av juni 1999 och sedan varje år, och ökade hela tiden genom fröspridning, även många meter från inplanteringsstället. 2016: Långsamt ökande.

Mörk lungört *Pulmonaria obscura*

Nära bäcken, under träd, planterade jag lungört, tagen i okt. 2000 i Uppland. Den blommade våren 2002 och sedan varje år, och ökade något genom jordstamstillväxt. Den är en av de allra tidigaste vårblommorna och fortsätter att blomma mycket länge. 2016: Ökar där den planterades. Ingen spridning med frö sedd.

Den 1 maj 2013 planterades en jordstam med två bladskott av lungört från den enda lokalen i Hälsingland, Norrberget i Grängsjö, Enånger i fuktig myllrik jord. Den 4 juni 2013 levde plantan och det ena skottet hade blommat. Den 31 mars 2014 fanns två små bladskott, bara några mm långa, på denna jordstam, ett i vardera ändan. De var mycket mindre än skotten på den gamla lungörtplantan från Uppland, troligen på grund av att planta var nyligen planterad och svagt rotad. Den 16 juni 2014 hade de dock

nästan normalstora friska blad. Den 30 mars 2015 fanns en frisk bladknopp på denna planta, mycket mindre än de på plantgruppen från Uppland. Den 7 maj 2015 växte denna knopp bra, men var fortfarande mycket mindre än på plantan från Uppland. Den 19 juni 2015 visade denna planta god tillväxt, med flera och större blad, nu 4 stycken. Den 28 maj 2016 hade denna planta ett ca 2 dm högt skott med normalstora blad, som inte blommade. Arten utmärker sig genom nästan trähårda ytligt liggande jordstammar och långsam tillväxt.

Bolmört *Hyoscyamus niger*

Efter att bolmörten såddes in i trädgården 1998 finns den kvar, men i få exemplar och på nya ställen. Den kommer bara på naken jord, mest i köksträdgården. Den utvecklas bäst på kraftigt kompostgödslad jord. Första året ger den upphov till rosetter med karaktäristiskt utseende, som blommar nästa år, om de inte blir bortrensade, vilket är deras vanligaste öde. År 2009 och 2010 såg jag också att frön från 2008, som fallit från moderplantan och legat på jordytan, grodde rikligt. Vid andra tillfällen har plantorna kommit från en underjordisk fröbank. 2015: Fortfarande sporadiskt uppdykande plantor, mest där den först såddes.

Besksöta *Solanum dulcamara*

Arten fanns inte på vår tomt eller angränsande tomter när vi flyttade in. År 1996 grävde jag ur en stor myrstack i skogskanten mot tomten och körde innehållet ca 50 m uppåt skogen. På detta material kom bl.a. en planta av besk-

söta upp år 1998. Den planterades då in till ett hus på tomten och kvarlever, men är svag. Arten är starkt kvävegynnad och den gödslas inte där den står. Fröets ursprung torde ha varit en för länge sedan odlad besksöta, troligen på vår tomt. Den har setts odlad i Hälsingland.

Nässelsnärja *Cuscuta europaea*

Nässelsnärja från Säljemar i Hille såddes in i vårt nässelbestånd vid komposten 2000 utan resultat. År 2002 försökte jag igen med frön från Botjärn i Järbo. Sommaren 2003 fanns massor av arten på nässlor och hundkåx. Året därefter, och fram till 2015, har den inte synt på platsen.

Svartkämpar *Plantago lanceolata*

Den 14 aug. 1997 såddes frön av svartkämpar från Furuviik i Gävle i gräsmatta som klipps med gräsklippare och trampas mycket. Ännu 1999 syntes inget resultat av sådden. 20 maj 2000 blommade flera plantor av svartkämpar där, och de ökade därefter sakta. Detta är ett av de ganska få fall där sådd direkt i gräsmattan har lyckats. Arten har gradvis ökat utan ytterligare aktiv sådd eller plantering så att den 2010 fanns rikligt inom det område där den såddes, och även utanför detta. Ganska många plantor dök upp i köksträdgårdslandet. Kan betecknas som tämligen expansiv. 2015: Fortsatt expansion, både i gräsmattan, i jordgubbslandet och i köksträdgården.

Rödkämpar *Plantago media*

Den 9 juli 1997 sattes fyra plantor av rödkämpar från Eskön i Hille i en gräs-

Trådveronika.

matta som klipps med gräsklippare. Bladen vissnade, men det kom nya under sommaren. Alla plantorna överlevde och tre av dem blommade sommaren 1998. Kring dessa plantor såddes 1998 frön av samma art från Bohuslän. De gamla plantorna blommade 1999–2001. Flera nya plantor från frö sågs sommaren 2002, och 2003 fanns totalt sexton bladrossetter. Från dessa har sedan en lokal spridning fortsatt, och jag har kastat ut överblommade stjälkar på flera ställen på tomten, vilket också har resulterat i många nya plantor på vitt skilda ställen på tomten, på klippta gräsytor.

Bäckveronika *Veronica beccabunga*

Vid två tillfällen inplanterad i dammen, men bägge gångerna utan framgång.

Trådveronika *Veronica filiformis*

Två gånger tidigare hade jag planterat in trådveronika i den med gräsklippare klippta gräsmattan, men inte lyckats få arten att överleva. I maj 2007 försökte jag igen, med plantor från Högbo, Sandviken. Dessa har långsamt ökat och blommade 2009 och 2010, fortfarande dock bara inom ett par kvadratdecimeter. År 2015 var arten mycket mera utbredd, invasiv som underväxt i en rabatt, men lämnades i fred. 1 maj 2016 visade sig stora delar av den förra året bildade mattan av revor vara livlösa, medan andra skott, i mosstäcket i gräsmattan, hade gröna blad. Kanske är arten vid en gräns, där vinterklimatet styr dess öden.

Fingerborgsblomma *Digitalis purpurea*

Plantor togs från ett trädgårdsutkast i stockholmstrakten 1997 och plantera-

des i rabatt. Arten är västlig och kunde antas vara beroende av ett fuktigt sommarklimat. Det är därför något förvånande att se hur ymnigt den frösår sig i våra rabatter, även i torra rabatter som ibland är otillräckligt vattnade. Torra år är det dock färre frön som gror och året efter sådana år är det färre rosetter som kommer i blom. Fortfarande 2016 dyker arten upp i stor mängd än här, än där, i rabatter, vid husväggar och även i gråalskogen vid bäcken.

Blåsuga *Ajuga pyramidalis*

I maj 1997 satte jag två plantor tagna på en välgkant väster om Storvik i Ovan-sjö. De sattes i den fuktigare delen av vår äng. Ängen slås årligen. De blommade 1998 och 1999, men visade ingen tendens till ökning, varken genom tillväxt av plantan eller spridning med frö. Fortfarande 2005 fanns åtminstone den ena kvar, som då flyttades till en plantering under ett äppelträd där gullvivor dominerar, men där det finns rikligt med naken jord under en stor del av året. Där tillväxte plantan, utvecklade fler blommande skott och fröade av sig, så att där 2010 fanns många rosetter. Plantorna lever åtskilliga år. Populationen ökar genom nyetablering från frö. I gräsmatta med rätt mycket gräshakmossa, *Rhytidadelphus squarrosus*, har jag inte sett någon fröplanta, men på naknare jord under äppelträdet eller den glesa skuggade gräsmattan därintill har frögroningen varit god. I förening med artens kända stora skuggtolerans i skog leder väl detta till slutsatsen att en inte allt för tät skog på mullrik jord i kombination med slitage på fältskiktet (betning och

Bergmynta i november.

tramp) är artens rätta miljö. 2016: Ökar, mest på mark fri från gräs och mossor. En del av ökningen äger rum på platser där myror har sina vägar till stacken.

Bergmynta *Clinopodium vulgare*

Någon gång före 2004 satte jag några plantor av bergmynta i torrbacken. De tog sig bra och har blommat rikligt varje år. År 2009 såg man att arten hade spritt sig med frö till många andra platser i torrbacken, men inte utanför denna. Spridningen fortsätter 2016.

Kungsmynta *Origanum vulgare*

För denna art har jag inga anteckningar, men den såddes troligen omkring 1997 som kryddväxt vid sydsidan av ett hus, i mycket torr jord. Den växer rätt expan-

sivt där, och i och på murar och andra mycket torra ställen där få andra arter klarar sig. Den frösprider sig kraftigt till allehanda fläckar av öppen torr jord och dyker upp även på mindre torra ställen, där den dock har mindre framgång. På de torraste ställena är den dominant, blir stor och är en av fjärilarnas mest älskade blommor. 2016: Ökar ogräsaktigt på de torraste ställena. Hålls efter. Enstaka plantor även långt från ursprungliga såddstället.

Stinksyska *Stachys sylvatica*

Plantor från stockholmstrakten sattes 25 maj 1997 i mulljord under lövträd vid bäcken. De tog sig bra och ökade gradvis så att stinksyskan 2010 var en av de dominerande arterna inom många kva-

Turioner av dybläddra (stora, brunhåriga, t.vä.) och dvärgbläddra (små, kala, t. hö).

dratmeter och tenderade att konkurrera ut andra mull- och fuktälskande arter, även de fåtaliga nässlor som växte där. Spridningen har ägt rum huvudsakligen genom jordstamstillväxt, men enstaka små fröplantor har setts på andra delar av tomten. 2016: Ringa ytterligare ökning.

Stortimjan *Thymus pulegioides*

För denna art har jag inga anteckningar, men den inplanterades omkring år 2000 i torrbacken vars omgivning är lieslås, medan själva lokalen handrensas. Den har bildat en tuva som ständigt har ökat och blommat rikligt. Varje vår är största delen av skotten på ytan döda och nya skott växer upp från underliggande de-

lar av tuvan. 2016: Fortsatt långsam tillväxt av den ursprungliga plantan, ingen spridning med frö.

Dybläddra *Utricularia intermedia*

I april 2005 grävde jag en damm med några kvadratmeter stor yta och planterade in åtskilliga vattenväxter, dock ej dybläddra. Efter något år fanns i dammen stora mängder dybläddra, som 2009 och 2010 dominerade i fråga om bladmassa och även blommade rikligt. 2015: Fortfarande varje år rikligt.

Dvärgbläddra *Utricularia minor*

Som dybläddra, men mindre antal. Blomningen fortsätter in i augusti, långt efter att dybläddran har slutat. 2015: Fortfarande tämligen riklig.

Liten fröplanta av skogsklocka med de första karaktärsbladen.

Skogsklocka *Campanula cervicaria*

Frön av skogsklocka från Hälsingland sådde jag på några fläckar med naken jord, bl.a. i rabatt, på vår tomt i maj 1997. Sedan 1998 har jag haft blommande skogsklocka på tomten, framför allt där de först såddes, men även själv-sådd på andra platser. Fröplantan lever första året som rosett. Den bildar ofta under andra året en blomställning. Det kan dock inträffa senare om plantan har haft dåliga betingelser i början. Efter att en planta har blommat dör den. År 2010 hade arten ökat och fanns i många delar av trädgården, men fortfarande mest i den rabatt där den från början etablerade sig kraftigast. Den gror helst där vegetationen har störts och jord har blottats, men kan sedan stå även i hög gräsvege-

tation och blomma. 2015: Fortsätter att komma upp här och där, i litet antal.

Stor blåklocka *Campanula persicifolia*

Inplanterad från en trädgård i Årsunda 1997. Är mycket konkurrenskraftig i rabatten, där man får hålla efter den. Sprider sig något genom korta utlöpare, men framför allt genom frö. Blommar rikligt. Den kommer lätt upp från frö i torrare delar av gräsmarken och är även där mycket konkurrenskraftig. År 2015 är den vanlig på torrare delar av tomten, rikt blommande och tämligen invasiv.

Blårapunkel *Phyteuma nigrum*

Frö från Gräfte i Stöde i Medelpad såddes sensommaren 2002 i trädgårdsjord

Blårapunkel, två av axets många blommor.

och grodde bra. Plantorna sattes 2004 ut på en fläck i ängen där jag hade vänt grästorven. Där blommade de rikligt och vackert efter ett år. De har sedan

fortsatt att blomma där, och ökar långsamt. Ingen spridning genom fröplantor hade ännu 2009 observerats, men 2010 dök det upp en steril planta några me-

En blomkorg av malört i tidigt stadium. I kanten märken, i mitten knoppar med doftande glandler på ytan.

ter från moderplantorna. 2015: Fortsatt ökning med nya plantor i gräsmark med sluten vegetation av kärlväxter och mossor. Många av dem blommade. Detta är en av de få arter som kommer upp rikligt från frö i gräsmatta med gräshakmossa.

Kattfot *Antennaria dioica*

Plantor från en kärrväg genom igenväxande betesmark nära vårt hus planterades den 17 juni 1998 på en jordvall med stenskonering i halvöppet läge. Den blommade i övergången maj - juni 1999 och de närmast följande åren. Sommaren 2002 var extremt torr. Då dog en del av plantorna, de som stod i tunn jord över ett stort block. År 2010 fanns den kvar, men utan blommor och i litet antal. 2016: 0.

Färgkulla *Cota tinctoria*

Frön från Nybo i Valbo såddes 1996 på torr mark i kanten av en grusgång. Varje år därefter har den blommat där och nya plantor har kommit upp i grusgången, i en sandlåda därintill och i gles gräsväxt på torr mark. Den har däremot inte visat sig mer än ett par meter från insåningsstället. 2016: Fortsätter att komma upp inom samma område, tämligen glest.

Malört *Artemisia absinthium*

År 1999 togs en malörtplanta från vägkant i Ista, Österfärnebo och sattes på den varmaste platsen på tomten, intill en sydvänd stenmur till en ramp vid lagården. Den levde i april 2000 och ökade fram till 2004. Malörten växte för kraftigt i förhållande till sedum och taklök som också planterades där, varför den

togs bort våren 2005, och planterades in till södra ändan av ett stenröse. Där dog den, något förvånande, efter ett par år.

Fältmalört *Artemisia campestris*

Plantor från det restaurerade grustaget vid Sanda i Uppsalas norra kant sattes i torrbacken i dec. 2009. De hade 2015 vuxit ut till en hel grupp av plantor som blommade rikligt.

Bergklint *Centaurea montana*

Plantor från stockholmstrakten sattes 1999 på en fuktig och tämligen mullrik plats nära bäcken och gråalarna, i kanten av ängen. De har vuxit och blommat varje år, men inte spridit sig. Arten är på sina håll i stockholmstrakten och även i Hälsingland mycket konkurrenskraftig och spridningsbenägen, men inte på vår tomt. 2016: viss minskning.

Rödklint *Centaurea jacea*

Rödklint etableras lätt. Plantorna blir långlivade, men spridningen obetydlig.

Torta *Lactuca alpina*

Vid bäcken planterade jag den 30 sept. 1998 torta från Ulvtorp i Ockelbo. Den sköt skott som inte blommade åren 1999 - 2001. Sommaren 2002 hade den ett par blommande skott. Den ökade både i bladmassa och blomning efter att ett par stora träd togs bort. 2016: Kvar, kraftfull, med någon enstaka fröplanta i närheten.

Gråbinka *Erigeron acris* subsp. *acris*

Denna art växte i torrbacken när vi flyttade in och finns fortfarande kvar där. Den 18 aug. 2012 planterades där också en planta av gråbinka från kalkberg-

Fröställning av torta.

grund i Mansjöberget, Los. Avsikten var att se om det var en vanlig gråbinka eller möjligen en kalbinka. Den 4 juli 2013 blommade denna planta och såg ut som en gråbinka. Den 17 okt. 2013 hade plantan en stor grön bladrosett, men inga sidoskott som dem som kalbinkan hade utvecklat. Inte heller under 2014 utvecklades några sidoskott, men ett anlag till en blomställning i huvudrosetten. Under 2015 minskade denna plantas vitalitet och den var död den 18 juli 2015. Det ser ut som om gråbinkan har mycket mindre tendens att bli perenn än kalbinkan.

Blomkorgar av kalbinka t.vä. och gråbinka t.hö. Kalbinkan är kalare och har längre kantblommor.

Kalbinka *Erigeron acris* subsp. *droebachiensis*

Sommaren 2010 sattes en planta av denna underart från Sjuborget i Alfta i torrbacken, där även gråbinka växte. Den 8 juni 2011 var kalbinkan nästan dubbelt så hög som gråbinkan, och både grövre och högre än när den växte i renlaven på Sjuborget. Den hade blomknoppar. Sommaren 2012 växte kalbinkaplantan där, men studerades inte närmare. Den 29 april 2013 hade plantan många cm-

stora smala gröna blad på skottändarna strax ovan jord. Den var uppenbarligen perenn. Den 4 juli 2013 blommade den, och hade kommit lite längre i blomningen än gråbinkorna. Den 17 okt. 2013 hade kalbinkan flera sammanhängande rosetter, intill varandra. Den 22 mars 2014, efter en extrem mildvinter med långa barmarksperioder och omväxlande plus- och minusgrader, fanns bara

några mm stora rester av grönt i ändarna av de basala skotten, men de levde. Den 21 april 2014 fanns livskraftiga men små blad på ett par av de basala skotten, men några andra skott var döda. 27 maj 2014 hade kalbinkan ett skott som förlängdes och tydligen var på väg att blomma. Det blommade också sedan. Sommaren hade en lång mycket torr period i juli. Den 8 sept. 2014 fanns en låg torr rest efter skottet som hade blommat. Det saknade frön.

Dessutom fanns en grupp av mycket livaktiga bladrosetter utgående från förgreningar av det ursprungliga skottet. Den 19 okt. 2014 var sidoskottens blad större, gröna och mycket friska. Den 23 mars 2015, just efter att snön försvunnit, hade kalbinkaplantan två små gröna blad, alltså ungefär samma status som våren 2014. Den 27 april 2015 hade antalet och storleken på bladen ökat, och det var tydligt att den är perenn, åtminstone under dessa fem år. Den 13 maj 2015 hade antalet och storleken på bladen ökat ytterligare. Skillnaden mellan denna planta och gråbinkaplantar var mycket stor. De senare hade mycket färre och mindre blad. Den 28 juni 2015 var mer än halva stjälken med blomställning avbetade, men plantan frisk. Den 18 juli 2015 sköt plantan nya bladbärande skott vid basen av årets blommande stängel. Samma år dog en gråbinkaplanta som följts lika länge. Den 2 maj 2016 var denna kalbinkaplanta död, men det fanns några mycket små fröplantor i omgivningen som möjligen kunde vara av denna art.

Den 19 maj 2015 fanns ca en meter från den ursprungliga kalbinkaplantan en ny planta som såg ut att vara av

samma underart. Den hade kommit upp spontant. Den 28 juni 2015 blommade denna planta med typiska kalbinkeblommor. Det måste ha varit en fröplanta från den moderplanta som planterades 2010 och som hade blomknoppar 2011. Den kan alltså ha grott 2011 på hösten, eller senare. Den 2 maj 2016 var denna kalbinkaplanta mycket livskraftig, med flera sidoskott med bladrosetter.

Slåtterfibbla *Hypochaeris maculata*

I juni 1998 sattes några plantor av slåtterfibbla i normalfuktig gräsmark. De hade tagits i uppväxande skog på f.d. betesmark i Järbo. Plantorna såg den 20 juli 1998 ut att överleva. De hade fina rosetter och några klena blomstänglar 12 juni 1999. Rosetter fanns 4 juni 2000. Åtminstone två rosetter fanns 21 maj 2001. År 2002 syntes ingenting. Märkligt nog dök det i detta område upp en planta av denna art i maj 2007. Den 7 juni 2007 hade den blomknopp. Under de följande åren fram till 2015 har arten inte setts på tomten.

Ulltistel *Onopordum acanthium*

År 2002 fick jag frö från en trädgård i Uppsala, sådde dem på öppen jord och fick 2003 bladrosetter som blommade 2004 på 2,5 m höga stammar. Fröna från dessa gav upphov till åtskilliga bladrosetter 2005 och genom att i fortsättningen lämna ett lagom antal av stora bladrosetter hade jag sedan arten blommande i trädgården i några år. Den spred sig inte från de ca 2 kvadratmeter där den introducerades. Småningom tröttnade jag på den och 2016 har den slutat att komma ur fröbanken.

Stånds *Jacobaea vulgaris*

En planta från stockholmstrakten planterades på en fuktig del av ängen den 18 april 1999. Den blommade sensommaren 1999 och därefter varje år. Den hävdade sig mycket bra emot annan vegetation och skonas när övriga växter på ängen slås. År 2010 blommade fortfarande den ursprungliga plantan, som då blivit större, och en icke blommande dotterplanta sågs ett par meter därifrån. 2015: Bägge plantorna är något större och blommar, men inga fler fröplantor har setts.

Mattram *Tanacetum parthenium*

Plantor togs från trädgårdsutkast i Storkvik 1996, sattes i rabatt och blommade rikligt sommaren 1997. År 1998 blommade den också och då fanns många fröplantor i närheten. Sedan har den funnits rikligare varje år, ständigt på nya fläckar av öppen jord i vår trädgård, även i köksträdgården, där den dock blir bortrensad. Den minskar när större perenna prydnadsväxter tar överhand. Den betar sig ungefär som den sibiriska vallmon, men är inte lika torktålig. 2016: Fortsätter att komma upp spontant och ganska rikligt på några ställen, mest på naken eller glest bevuxen jord, t.ex. under buskar.

Strålöga *Telekia speciosa*

I södra kanten av vår tomt rinner den lilla, periodvis torra, bäcken och söder om den står en gråaldominerad skog. I brynet till den skogen, och inne i den, planterade jag våren 1999 strålöga som jag hade dragit upp från frö från Tallbo i Kungsfors. Plantorna blommade den

Strålöga. Foto: Ellinor Delin

6 aug. 2000 och därefter allt mer varje sommar. De är perenna. De bildar rikligt med frö och sprider sig till andra ställen i gråalskogen och till skogen på andra sidan av Kulgatan. De växer och blommar i fullt slutet skog. Strålöga är en mycket vacker prydnadsväxt, mest när

den blommor, men även som vinterståndare. Dess blad har också en mycket tilltalande aromatisk doft. 2016: Fortsätter att komma upp inom samma område.

Desmeknopp *Adoxa moschatellina*

Den 11 maj 2014 planterade jag några jordstammar av desmeknopp från Hornån i Hudiksvall på mulljord nära bäcken. Den 12 april 2015 såg man några blad av arten, mindre än de vitsippsblad som överallt höll på att utvecklas. Det var i blåsippans tid. Den 7 maj 2015 såg man två plantor med blad men utan blommor. De var mindre än plantorna på fyndplatsen. Vitsippor rensades bort. Den 29 juni 2015 var bladen helt oskadade, och alltså mycket mer varaktiga än de på smånunneört. Fortfarande den 19 aug. 2015 fanns ett grönt blad kvar, men vissnande. Den 15 maj 2016 fanns tre plantor med friska blad, men fortfarande mindre än på växtplatsen vid Hornån.

Kaprifol *Lonicera caprifolium*

Den 4 oktober 1999 sattes en liten planta av (äkt) kaprifol vid östra husväggen. Den togs i askskog vid ån vid Jumkils kyrka, Uppland. Den 3 juni 2004 hade den nått till underkanten av fönstren och hade sprickfärdiga blomknoppar. År 2016 når den till taket.

Vildkaprifol *Lonicera periclymenum*

Vid norra änden av östra husväggen planterade jag omkring 1997 en vildkaprifol. Den har vuxit högt, frusit ned och vuxit upp igen. Den har blommat rikligt. År 2004 nådde den upp till underkanten av fönstren, och började den 4 juni

visa blomknopp. Den blommade även på hösten, t.ex. 17 aug. 2009. Plantan blev med åren allt kraftigare och större än (den äkta) kaprifolen, men däremot inte lika hög.

Flädervänderot *Valeriana sambucifolia* subsp. *sambucifolia* och strandvänderot *Valeriana sambucifolia* subsp. *salina*

Vänderot fanns inte på eller i närheten av tomten när jag 2007 satte dessa bägge underarter bredvid varandra i fuktig mulljord nära bäcken. Några plantor av strandvänderot från Säljemar i Hille sattes den 12 maj och några av flädervänderot från trakten av Grävna Knippan i Ovansjö sattes 10 juni. Alla plantor tog sig bra, blev stora och blommade. Den 5 maj 2008 var skillnaden i bladform tydlig. Strandvänderot hade fler par av småblad och dessa småblad var smalare, satt tätare och var mindre tandade. År 2009 fanns mellan och omkring dem ett stort antal fröplantor. År 2010 var ursprungsplantorna likstora, manshöga. Strandvänderoten hade blommor med svagt violettrosa färgton, flädervänderoten rent vita. De flesta av fröplantorna var lika flädervänderot, men minst en såg ut som strandvänderot. Då uppfattades de som rena underarter utan mellanformer. År 2011 samlades blad från många av fröplantorna och sorterades efter utseende. Det var då ganska tydligt att de representerade föräldraunderarterna och en serie hybrider mellan dem. Inledningen av denna provodling beskrevs i Delin (2008 b). År 2016 fanns fortfarande bägge underarterna kvar, samt en mängd fröplantor, varav de flesta är lika flädervänderot.

Strandvänderot t.vä. och flädervänderot t.hö., samt mellanformer.

Guldkörvel *Chaerophyllum aureum*

Fröplantor uppdagna ur frö från Banke-ryd i Småland planterades intill en buske av röda vinbär på mulljord nära bäcken år 2005. Plantgruppen blommade rikligt 2009, vackrare och senare än hundkåx som den mycket liknar. Plantorna kom åter på samma plats från år till år och verkade alltså perenna. År 2015 fanns även fröplantor som blommade. De växte där moderplantans stammar med frö lade sig på marken, men mest på tämligen öppen jord, inte i tät grässvål. Det är en vacker växt, som sprider sig bara långsamt från planteringsplatsen.

Spansk körvel *Myrrhis odorata*

I juli 1998 planterade jag i fuktig gräsmark nära bäcken fröplantor av körvel som jag hade dragit upp i köksträdgårdslandet. De är perenna och blom-

made vackert 12 juni 1999 och alla följande år. De stora fröna gror villigt, även i högvuxet gräs, och bildar plantor som snabbt blir djuprotade, stora och livskraftiga. Jag har sett arten ta herravälde över stora ytor på annat håll, och rekommenderar att man förhindrar fröspridning genom att klippa bort blomställningarna genast efter blomningen. 2016: Borttagen från rabatten, flyttad till skogen därintill. Där obetydlig ökning.

Bockrot *Pimpinella saxifraga*

Denna art har jag fört in omedvetet. På platsen där flentimotej och backklöver växer dök bockrot upp 2004, och har sedan ökat och blommat varje år. Jämför med brudbröd. 2016: Ökar på den ursprungliga lokalen. En planta finns också sedan ett par år på ca 30 m från denna.

Guldkörvel, del av flock.

Fröplanta av spansk körvel med fröskal kvar sittande på de långa hjärtbladen.

Sårläka *Sanicula europaea*

I fuktig mullrik jord nära bäcken, i måttligt tät och hög gräs- och örtvegetation, satte jag den 14 nov 1999 några plantor av sårläka från sydslutningen i Kungsberget, Järbo. De understöddes genom bortrensning av konkurrerande vegetation och lite gröngödsling, blev gradvis större och blommade sommaren 2002, och därefter varje år allt mer. År 2009 fanns även tre små nya plantor nära den gamla, ganska säkert fröplantor. 2016: Kvar, men ingen ytterligare ökning eller spridning, delvis kanske p.g.a. kraftig ansamling av gråallöv ovanpå plantorna under höst och vinter.

Sammanfattning och slutsatser

Vilka för- och nackdelar kan finnas med att plantera eller så in vilda växter på sin tomt?

Jag tror att de i litteraturen beskrivna odlingarna av vilda växter bara är en bråkdel av dem som har förekommit. Jag känner till duktiga botanister som gör likadant, men de skriver inte om denna enkla men lärorika verksamhet. Mängder av människor, som inte kallar sig botanister, har förmodligen flyttat in vilda arter i sina trädgårdar. Några äldre inplanteringar i större skala har beskrivits antingen av den som gjorde dem (Almqvist 1929, Åström 2000) eller av en botanist som i efterhand upptäckte främmande arter långt utanför deras spontana utbredningsområde och med viss möda rekonstruerade deras historia (Clemedsson 1984, Holmberg 1975).

Liksom bondens förflyttningar av vilda växter i det gamla jordbrukslandskapet kan dessa sentida förflyttningar

ha stora effekter på den lokala vegetationens artsammansättning. På vår tomt är det tillkomsten av rikligt med stor blåklodlocka som har medfört den på avstånd mest synliga förändringen. Vid lite närmare betraktande är även svartkämpar, rödkämpar och blårapunkel ganska framträdande nytillskott. I gråalsskogen i tomtens södra kant är strålöga och skogssvingel mycket framträdande. Många inplanterade arter kräver längre tid för att sätta en ny prägel på en tomt. Det kan t.ex. förmodligen ta ett sekel innan inplanterad rysk blåstjärna undantränger annan vegetation och färgar marken under träd och buskar. Större delen av mina inplanteringar omfattade bara enstaka exemplar, och en mycket längre period än de här redovisade nitton åren krävs för att avgöra vilka av inplanteringarna som kommer att resultera i större livskraftiga bestånd.

Några av mina erfarenheter är möjligen ganska allmängiltiga. Det är lättare att få in en ny art genom att plantera än genom att så den. Växten måste planteras där variabler som vatten, ljus, temperatur, kväve och pH stämmer med dess behov, men konkurrensen med andra arter på platsen är lika viktig. Andra erfarenheter kan bero på slumpen, och nya försök med inplantering kan ge helt andra resultat än det första försöket.

En lärdom jag har fått av mina experiment är att den kulturmarksflora vi ser under våra inventeringsresor visserligen till största delen är mycket gammal, men även kan innehålla ganska sent införda arter, som ägaren/odlaren har velat ha i sin närhet.

Det tar ibland lång tid innan en art blir etablerad. Ett typiskt exempel är svartkämpar, som inte förrän tretton år efter insådden hade blivit en vanlig art inom det område där den såddes in och då började visa spridningstendens utanför detta område. Ett annat exempel är rosettjungfrulin, som förde en tynande tillvaro under de första tio åren, men sedan visade sig med både flera och större plantor och nu verkar etablerad. Denna långsamma start är känd beträffande många arter i olika miljöer, även lättkoloniserade sådana, som havsstrand (Cedergren 1945).

Det viktigaste syftet med att införa främmande arter till vår egen trädgård har varit att få dem på närmare håll, för att lära känna deras egenheter och årtidsväxlingar och fotografera dem vid den tid då de är vackrast eller intressantast. Detta har givit rikare utdelning än väntat, med mycket liten ansträngning.

En grundinställning inom naturvården är att bevara, vilket också betyder att inte förändra. Med en sådan inställning skulle mina inplanteringar vara förkastliga. Jag anser också att det är fel att plantera in vilda växter i naturlig vegetation, t.ex. i djupa skogen eller på myr, som är bland de få vegetationstyper som ännu bevarar en av människan ganska opåverkad vegetation. Att plantera in arter på en gammal slåtter- eller odlingsmark på en tomt i Järbo tycker jag dock inte är ett brott mot naturvårdens principer, eftersom mina inplanteringar bara är fortsättningen på människors påverkan under sekler. För framtida forskning inom vegetationshistoria är det dock viktigt att anteckna inplanteringarna och följa deras utveckling, vilket jag har för-

sökt att göra.

En del inplanteringar som kritiserats i nutida naturvårdsdebatt gäller invasiva arter. Vid inplanteringsstillfället visste man förmodligen för lite om deras konkurrenskraft. Jag har försökt undvika sådana arter och skulle t.ex. inte våga ta in kirskål *Aegopodium podagraria*, parksallat *Cicerbita macrophylla* eller jätteloka *Heracleum mantegazzianum*. Den enda inplantering jag ångrar är parkgröe. Jag avlägsnade under flera år småplantor av denna art där de kom upp på och nära inplanteringsplatsen, konkurrerande med höga andra gräs som tuvtåtel *Deschampsia cespitosa* och hundäxing *Dactylis glomerata*. Till slut har nya plantor blivit mycket sällsynta och eftersom inga plantor kommer i blom har jag hopp om att kunna utrota arten från vår tomt.

De personliga erfarenheter som presenteras här grundar sig på inplanteringar av enstaka plantor, som ibland hamnat i en miljö som de accepterat, ibland inte. Många andra personer skulle behöva berätta om sina erfarenheter, innan mer allmängiltiga beskrivningar kan formuleras av vilken miljö dessa och andra arter kräver för att utvecklas väl. Jag hoppas med denna artikel kunna bidra till att fler som har erfarenheter av detta slag publicerar dessa.

Citerad litteratur

Almquist, Erik 1929: Några odlingar i terrängen. *Svensk Bot. Tidskr.* 23:44-51.

- Cedergren, Kerstin 1945: *Ligusticum scoticum* anträffad i Gästrikland. *Svensk Bot. Tidskr.* 39:304–310.
- Clemedson, Carl-Johan & Karlsson, Gunnar 1984: Klappsta - en märklig växtlokal på Lidingö i Uppland. *Svensk Bot. Tidskr.* 78:347–369.
- Delin, Anders 1994: Ängsruta, *Thalictrum flavum*, eller backruta, *Thalictrum simplex*? *VÄX* 1/1994, sid. 22–27.
- Delin, Anders 2001: Florainventering och trädgårdsodling – konflikt eller samverkan? *VÄX* 1/2001, sid. 30–32.
- Delin, Anders 2006: Trädgårdsodling som botaniskt experiment. *VÄX* 1/2006, sid. 3–17.
- Delin, Anders 2008 a: Mer om odling av mosippa *Pulsatilla vernalis*. *VÄX* 2/2008, sid. 15–16.
- Delin, Anders 2008 b: Strandvänderot och flädervänderot i provodling. *VÄX* 3/2008, sid. 8–11.
- Delin, Anders 2010: Odling av vilda växter för botaniska studier. *VÄX* 3/2010, sid. 32–47.
- Delin, Anders 2011: Odling av vilda växter för botaniska studier. *VÄX* 1/2011, sid. 3–9.
- Holmberg, Per-Erik, 1975: Kärsö-Högholmen, en ö i Stockholms närhet med intressant neofytflora. *Svensk Bot. Tidskr.* 69: 349–358.
- Inghe, Ola & Tamm, Carl Olof 1985: Survival and flowering of perennial herbs. IV. The behavior of *Hepatica nobilis* and *Sanicula europaea* on permanent plots during 1943 - 1981. *Oikos* 45:400–420.
- Mossberg, Bo & Stenberg, Lennart 2003: *Den nya nordiska floran*. Wahlström & Widstrand.
- Risberg, Lotta & Granström, Anders 2015: Elden är deras vän – brandnäva och svedjenäva. *Svensk Bot. Tidskr.* 109:132–139.
- Åström, Staffan 2000: Artrikedomen på jämtländska gräsmattor. *Rödblåran* 2/2000.

Innehåll

<p>3 "Styrelsen presenterar sig"
Maj Johansson
<i>Ulf Svahn</i></p> <p>5 Sommaraktiviteter och försäljnings-
ställen för Gästriklands flora 2018
<i>Berit Berglund</i></p> | <p>7 Musseronernas mångfald
<i>Ove Lennström</i></p> <p>9 Odling av vilda växter för botaniska
studier - uppföljning 2016. Del 3
<i>Anders Delin</i></p> |
|--|--|

Fruktar av sårläka och märkligt organ i mitten. Foto: Anders Delin